

Till
Kulturdepartementet

Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher (SOU 2022:44)

Ku2022/01357

Inledning

Genom den statliga biblioteksersättningen och de konstnärspolitiska stödsystemen på litteratur- och ordområdet, riktar sig Sveriges författarfond till de enskilda litterära upphovsmännen, d.v.s. mot den kreativa kärna och det värdeskapande centrum som näringar och branscher sedan verkar kring.

Författarfonden är själv inte direkt inblandad i, eller föremål för, det slags näringspolitiska insatser – innovationsstöd, rådgivning, kapitalförsörjning m.m. – som riktas mot kulturella och kreativa företag. Vanligtvis verkar även de enskilda litterära upphovsmännen helt vid sidan av dessa stödstrukturer.

Givet författarfondens roll begränsar sig detta yttrande till några reflektioner vad gäller den i strategin starkt betonade strävan efter synergier mellan politikområdena, samt till synpunkten att konstnärernas villkor förtjänar en större plats i strategin, som en ständigt närvarande aspekt i denna särskilt avgränsade del av näringspolitiken.

Att integrera ett kulturpolitiskt perspektiv

I betänkandet betonas att strategin ska fläta samman kulturpolitik med näringspolitik och de övriga politikområden som bedöms som viktiga för de kreativa näringarna. Den vision som formuleras och som hela strategin ska arbeta mot, präglas dock tydligt av ett näringspolitiskt huvudfokus.

Detta huvudfokus är naturligt och finns inget att invända emot. Men om det kulturpolitiska perspektivet på allvar ska integreras eller tas hänsyn till kan inte den övergripande målsättningen formuleras som att kulturlivet ska "producera innehåll i världsklass". Att de kulturella och kreativa branscherna vidare ska "skapa jobb" och "bidra till miljömässig hållbarhet" ger därtill intrycket av att också andra politikområden utöver näringspolitiken bör ha större intresse i denna strategi än kulturen själv.

Utan att det utgör drivkraften för konstnärliga och litterära verksamheter, bidrar dessa till den tillväxt som utgör näringspolitikens mål. Den enskilde konstnären eller författaren bär naturligtvis också på hoppet att det inte ska behöva finnas någon motsättning mellan ett konstnärligt yrkesliv och möjligheter till försörjning. Här finns dock några reflektioner och reservationer att göra, vilka påminner om politikens begränsningar samt om vikten av att ibland hålla de olika politikområdenas målsättningar åtskilda.

Dels kan varken näringspolitik eller kulturpolitik dirigera fram konstnärens strävan efter lönsamhet i verksamheten. Näringspolitiken kan i bästa fall öppna möjligheter för den som efter egna konstnärliga val finner sig kunna dra nytta av marknadens möjligheter. Kulturpolitiken å sin sida är lojal bara med de konstnärliga drivkrafterna och den konstnärliga integriteten. Dels finns ännu inget som tyder på att de nya ekonomierna – med gig- och soloföretagande, digitalisering och hög innovationstakt – på ett annat sätt än tidigare skulle göra det möjligt att framgångsrikt försörja sig som enskild författare eller konstnär.

Snarare är utmaningen för en näringspolitisk strategi som vill införliva ett kulturpolitiskt perspektiv att stimulera ekonomiskt framgångsrikt företagande på kulturområdet utan att framgången byggs på ett slags rovdrift av enskilda konstnärer. Vad som ur ett näringspolitiskt perspektiv är att betrakta som avgörande innovationer kan vara revolutionerande när det gäller spridningen av konst och kultur utan att de självklart främjar konstnärlig utveckling eller leder mot kulturpolitiska mål. Här kan den svenska ljudboksrevolutionen tjäna som exempel: hittills tycks inte denna affärsmässiga och tekniska utveckling varit positiv för de litterära upphovsmännens försörjningsmöjligheter.

Betänkandet präglas emellanåt av ett slags önsketänkande i detta avseende. I den matris som tagits fram för att "identifiera möjlighet till synergier mellan politikområden" (s.36) läggs i "skärning 5" det kulturpolitiska målet "främja kvalitet och konstnärlig förnyelse" intill det närings- och exportpolitiska målet "innovation och förnyelse", som för att betona likheter och möjligheter till samverkan med ett "minimum av målkonflikt".

I den avslutande analysen i diskussionen om politiska ingångar till en sammanhållen strategi (3.2.2.) sammanblandas på liknande sätt företagsframgång (näringspolitiskt mål) med kvalitet och konstnärlig förnyelse (kulturpolitiskt mål). Men exempelvis en författare eftersträvar inte konkurrenskraft. Ett företags förmåga till "unicitet" eller "innovation" ska inte förväxlas eller likställas med konstnärliga kvaliteter, och företagets anpassningsförmåga till förändringar i omvärlden har mycket lite med konstnärlig förnyelse att göra.

I andra avsnitt resoneras förtjänstfullt kring de skilda drivkrafter och de olika logiker – ofta i konflikt – som de kulturella och kreativa företagen har att balansera (1.2.2.). De insikter som betänkandet här ger uttryck för bör dock mer konsekvent genomsyra ett fortsatt strategiskt arbete för de kulturella och kreativa näringarna. Så uppstår också ett naturligt fokus på de materiella förutsättningarna för skapandet i den konstnärligt kreativa kärnan, d.v.s. det som inom kulturpolitiken brukar avgränsas som *Konstnärernas villkor*.

Konstnärernas villkor i en näringspolitisk strategi

Huvudpoängen med en särskild näringspolitik riktad mot de kulturella och kreativa näringarna är som framförs i betänkandet att företagandet inom detta område oftare stöter på strukturella hinder för att utveckla sin verksamhet och att de verktyg som används idag sällan möter de specifika behov som uppstår hos företagen i kulturekonomin.

Denna önskade anpassning till de kulturella och kreativa företagens särskilda behov, kräver också acceptans för att tillväxt för ett litterärt eller konstnärligt skapande inte har något värde *i sig*; att konst och kultur inte är att likställa med servicenäring eller bör benämnas innehållsproduktion, samt att den enskilde konstnären är en unik del i detta system som ibland kallas kulturekonomi.

Det som en kultur- och konstnärspolitik har att främja är som sagt den konstnärliga integriteten; det är den som i det enskilda skapar det särskilda värde som egentligen inte kan bedömas med lönsamhetskriterier, men som likväl utgör den mitt vilket värdet av alla kulturella och kreativa näringar skapas av. De direktverkande stöden till enskilda upphovsmän har således också en avgörande betydelse för kulturekonomin. På litteraturområdet utgörs de stöden av författarfondens stipendier och bidrag till författare, översättare, tecknare, fotografer, kulturjournalister och dramatiker.

I betänkandet redogörs för att samtliga branschorganisationer som utredningen talat med lyfter upphovsrätt och "trygga arbetsförhållanden" som de mest relevanta frågorna för de kulturella och kreativa branscherna. Frågorna om konstnärernas villkor tjänar därför större plats också i själva strategin, som en ständigt närvarande aspekt i denna särskilt avgränsade del av näringspolitiken.

I strategin lyfts detta genom att begreppet "kulturell hållbarhet" används som en av "hållbarhetsdimensionerna", men detta mål framstår som närmast underordnat eller åtminstone som endast jämställt med hållbarhetsmål från helt andra politikområden. Grön omställning eller social hållbarhet är angelägenheter inom allt företagande; för den politik som bygger på konstnärligt skapande bör dock själva utgångspunkten vara det slags hållbarhet som stärker konstnärernas villkor i den bransch som de själva utgör grunden för.

Av de skäl som har att göra just med olika logiker och olika drivkrafter skapar kommersiellt syftande verksamheter ofta ekonomisk tillväxt utan att ekonomin hos de enskilda konstnärerna samtidigt växer. Statliga ersättnings- och stöd-system kan sägas kompensera för detta. Rätt utformat kan näringspolitiken och stödet till kulturella och kreativa näringar också bidra till att förbättra ekonomin för gruppen konstnärligt och litterärt verksamma.

Vad gäller "kulturell hållbarhet" är således den centrala frågan hur de ekonomiska värden som skapas av konstnärlig och litterär verksamhet på ett produktivt sätt kan fördelas till upphovsmannakollektiven och inom upphovsmannakollektiven. Ur ett kultur- och konstnärspolitiskt perspektiv får den

näringspolitiskt eftersträvansvärda tillväxten med andra ord ett värde först när den genom skäliga villkor, rättmätiga ersättningsystem och statliga stöd "åter-investeras" i upphovsmännen och i konstens och litteraturens utveckling.

Beslut i detta ärende har fattats av ordförande Ann-Christin Nykvist, vice ordförande Grethe Rottböll, ledamöterna Ann Forslind, Jörgen Gassilewski, Stig Hansén, Maja Hjertzell, Eva Johansson, Annika Legzdins, Tony Samuelsson och Loretto Villalobos. Föredragande har varit direktören Jesper Söderström.

Ann-Christin Nykvist

Jesper Söderström